

رضایت‌مندی دانشجویان مرحله فیزیوپاتولوژی

از کارگاه‌های برگزار شده در مرکز مهارت‌های بالینی دانشگاه علوم پزشکی مشهد در نیم‌سال دوم ۸۶-۸۵

زهرا موفقی، حمیده وحید، مصطفی داستانی، نازنین گرمی‌فر، مهدی رضا عمادزاده، حسین شباهنگ

مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، مرکز مهارت‌های بالینی

چکیده

آگاهی دانشجویان برای بررسی وضعیت آموزش، یافتن نقاط قوت و ضعف، و ارتقای کیفیت آموزش بسیار ضروری است. آموزش مهارت‌های بالینی، برای اولین بار در نیم‌سال دوم ۸۶-۸۵ به عنوان بخشی از واحد عملی درس نشانه‌شناسی دانشجویان پزشکی مرحله فیزیوپاتولوژی دانشگاه علوم پزشکی، مشهد در نظر گرفته شد. این مطالعه با هدف تعیین میزان رضایت‌مندی دانشجویان از کارگاه‌های عملی برگزار شده، انجام شد.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این مطالعه توصیفی، پرسشنامه‌ای مشتمل بر سه سوال باز و ۱۲ سوال بسته بود که نظر دانشجویان را در زمینه نظم کارگاهها، آموزش، تمرین، نظارت و تاثیر کارگاه در تغییر نگرش دانشجویان جمع‌آوری نمود. پرسشنامه‌ها توسط ۶۶ دانشجو که در کارگاه‌های احیای قلبی-عروقی، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های بالینی پایه و معاینه فیزیکی شرکت کرده بودند، به طور جداگانه تکمیل گردید. مجموعاً ۳۱۶ پرسشنامه جمع‌آوری شد.

بیشترین میزان رضایت دانشجویان مربوط به نظم کارگاهها (۸۹٪) و داشتن اجازه تمرین (۸۹٪) و در عین حال کمترین رضایت‌مندی به مؤثر بودن نظارت اساتید بر تمرین آنها و ارائه بازخورد مناسب (۶۷٪) مربوط می‌گردید. رضایت دانشجویان در مجموع (۸۰٪) بوده و تفاوت بین اساتید معنی‌دار ($p < 0.0001$) بود. اطلاعات به دست آمده از پاسخ دانشجویان به سوالات باز، بیانگر درخواست اکثر دانشجویان (۷۴٪) برای افزایش فرصت یادگیری و تمرین در واحد مهارت‌های بالینی پایه و تداوم این آموزش‌ها در بخش‌های بالینی و درمانگاهی می‌باشد.

رضایت‌مندی بالای دانشجویان بیانگر احساس نیاز زیاد آنها برای یادگیری عملی این مهارت‌ها، و تفاوت معنی‌دار میان اساتید حاکی از ضرورت گزینشی بودن اساتید برگزار کننده این کارگاه‌ها می‌باشد.

رضایت‌مندی، آموزش عملی، مرکز مهارت‌های بالینی

مقدمه

روش کار

نتایج

بحث

واژگان کلیدی

مقدمه:

یادگیری مهارت‌های بالینی یکی از اجزای اساسی کسب صلاحیت بالینی بوده و در سال‌های اخیر به طور فزاینده‌ای مورد توجه و تاکید قرار گرفته است. به گونه‌ای که در دهه ۱۹۹۰ بسیاری از کشورهای پیشرفته، تحولاتی اساسی در این راستا در کوریکولوم آموزش پزشکی و سیستم ارائه خدمات بالینی خود ایجاد نمودند (۱). با تاسیس مرکز مهارت‌های بالینی در دانشگاه علوم پزشکی مشهد، آموزش بخشی از مهارت‌های بالینی دانشجویان مرحله فیزیوپاتولوژی، در قالب واحد عملی درس نشانه‌شناسی به این مرکز انتقال یافت. در نیمسال دوم ۸۵-۸۶ کارگاه‌های عملی احیای قلبی-ریوی، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های بالینی پایه (اصول کار در شرایط استریل و پانسمان، رگ‌گیری و تزریقات وریدی، تزریقات غیر وریدی، اکسیژناسیون و ساکشن)، سمع صداهای قلبی و ریوی، معاینه پستان و اورولوژی (معاینه بیضه و پروستات)، مجموعاً به مدت ۲۰ ساعت به صورت گروه‌های کوچک در مرکز مهارت‌های بالینی برگزار شد و گواهی پایان دوره به دانشجویان اعطا گردید.

بدیهی است که سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در باره استراتژی‌های آموزشی باید مبتنی بر شواهد پژوهشی قوی و مرتبط باشد (۲). بررسی رضایت مندی دانشجویان از برنامه‌های آموزشی ارائه شده باعث می‌شود که دیدگاه دریافت‌کنندگان اصلی خدمات آموزشی در ارزیابی برنامه‌های ارائه شده، لحاظ گردد. مطالعات نشان می‌دهد که گاهی بین خواسته‌ها و نیازهای دانشجویان فاصله وجود داشته، رضایت آن‌ها الزاماً در راستای ایجاد بهترین فرصت‌های یادگیری قرار نمی‌گیرد (۳). از این رو، بررسی دیدگاه‌ها و انتظارات دانشجویان می‌تواند در کنار مطالعات دیگری که اثربخشی روش‌های آموزشی را مورد توجه قرار می‌دهد، اطلاعات مفیدی را در جهت برنامه‌ریزی تغییرات و ارتقای کیفیت خدمات آموزشی در اختیار مسوولین قرار دهد. این مطالعه با هدف تعیین میزان رضایت‌مندی دانشجویان از کارگاه‌های عملی برگزارشده در مرکز مهارت‌های بالینی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، انجام گردید.

روش کار:

تحقیق حاضر یک مطالعه توصیفی مقطعی بوده و جمعیت هدف آن را دانشجویان پزشکی مرحله فیزیوپاتولوژی تشکیل می‌دهند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه پژوهشگر ساخته‌ای مشتمل بر سه سوال باز و ۱۲ سوال بسته با مقیاس چهار درجه‌ای لیکرت بود که از بسیار خوب تا

بسیارضعیف از ۱ تا ۴ نمره‌گذاری شد و نظر دانشجویان را در رابطه با نظم کارگاه‌ها، آموزش، تمرین، ارزشیابی و نیز تاثیر کارگاه در تغییر نگرش دانشجویان جمع‌آوری نمود. روایی پرسشنامه به روش محتوا و پایایی آن به روش آلفا کرونباخ تایید گردید ($r=0.91$). نمونه‌گیری به شیوه سرشماری صورت گرفته و ۶۶ دانشجو که در کارگاه‌های احیای قلبی-ریوی، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های بالینی پایه و معاینات بالینی شرکت کرده بودند، در خاتمه هر کارگاه پرسشنامه را جداگانه تکمیل نمودند. دانشجویان در ابتدا نسبت به تکمیل پرسشنامه توجیه گردیدند و به آن‌ها تاکید شد که پاسخ‌های دقیق آن‌ها می‌تواند تاثیرات مثبتی از نظر کمی و کیفی در برنامه‌ریزی‌های آموزشی داشته باشد. مجموعاً از تعداد ۴۵۰ پرسشنامه توزیع شده، تعداد ۳۱۶ پرسشنامه جمع‌آوری گردید و داده‌ها با استفاده از نرم افزار Jump به روش آمار توصیفی مورد تحلیل قرار گرفت. آزمون آنالیز واریانس برای مقایسه میانگین نمرات کسب شده توسط اساتید مختلف مورد استفاده قرار گرفت.

نتایج:

چهل نفر (۶۱٪) از دانشجویان خانم و ۲۶ نفر (۳۹٪) آقا بودند. دانشجویان بیش از همه از نظم کارگاه‌ها (۸۹٪) رضایت داشتند. در زمینه تدریس اساتید دانشجویان به ترتیب از: استفاده بهینه از وقت با برنامه‌ریزی صحیح ۸۶٪، بیان اهداف آموزشی ۸۵٪، تناسب بحث ارائه شده با نیاز دانشجویان ۸۴٪، نمایش انجام صحیح مهارت با استفاده از شبیه‌ساز ۸۳٪، تلفیق مطالب تئوری و عملی ۷۹٪ رضایت داشتند. دانشجویان از اینکه اجازه تمرین داشتند ۸۹٪، از کافی بودن فرصت تمرین برای اطمینان از دقت و صحت تکنیک خود ۷۴٪ و از نظارت موثر استاد بر فعالیت دانشجو و ارائه بازخورد مناسب ۶۷٪ راضی بودند. به نظر دانشجویان این کارگاه‌ها توانسته بود در آن‌ها انگیزه بیشتری را برای مطالعه و فعالیت ایجاد نموده (۷۷٪)، و موجب تقویت احساس مسوولیت حرفه‌ای و اخلاقی در قبال بیمار گردد (۸۴٪). رضایت کلی دانشجویان از کارگاه‌های برگزار شده ۸۰٪ محاسبه گردید. میزان رضایت‌مندی دانشجویان به تفکیک اساتید به طور معنی‌داری ($p < 0.0001$) متفاوت بود. یکی از سوالات باز پرسشنامه از دانشجویان خواسته بود که با انتخاب یک نمره از ۰-۲۰ به هر یک از کارگاه‌ها نمره بدهند. میانگین نمرات هر کارگاه از ۱۰/۵ تا ۱۹/۸ متغیر بوده و میانگین

رضایت‌مندی دانشجویان مرحله فیزیوپاتولوژی از کارگاه‌های برگزار شده در مرکز مهارت‌های بالینی دانشگاه علوم پزشکی مشهد در نیم‌سال دوم ۸۶-۸۵

می‌تواند نشان دهنده این موضوع باشد که به کارگیری گزینشی اساتیدی که علاقمندی و فرصت بیشتری برای همکاری با مرکز مهارت‌های بالینی دارند، اقدامی است که می‌تواند به تنهایی نقش چشمگیری در ارتقای کیفیت آموزش داشته باشد.

دانشجویان همچنین این دوره از کارگاه‌ها را در ایجاد تغییر نگرش موفق ارزیابی کردند. این یافته عمدتاً به داده‌های کمی و اطلاعات حاصل از پاسخ دانشجویان به سوالات باز پرسشنامه‌های مربوط به کارگاه مهارت‌های ارتباطی مربوط می‌گردد. یکی از دانشجویان در پرسشنامه خود چنین نوشته است "مهمترین نکته مثبت این بود که به دانشجوی پزشکی اطلاع داده شد که مهمترین مسئله در پزشکی بیمار است نه بیماری". تکرار زیاد جملاتی از این قبیل علاوه بر کاربرد فعل خبری "اطلاع داده شد" توسط این دانشجو می‌تواند یادآوری بر این مهم باشد که در رویکرد اجزا نگر پزشکی رایج، کلیت وجود انسان تا حدود زیادی مورد غفلت قرار گرفته و آموزش مهارت‌های ارتباطی به عنوان یکی از اساسی‌ترین ابعاد مراقبت از بیمار (۶) و اقدامات دیگری در این راستا باید به صورت جدی‌تری مورد توجه قرار بگیرد. تکرار این کارگاه‌ها در مراحل بالاتر تحصیل، همانطور که توسط ۱۵ نفر از دانشجویان نیز مورد توجه قرار گرفته بود، به همراه نظارت و ارزشیابی عملی برای یادگیری رفتار ضرورت دارد.

نیری (۲۰۰۱) معتقد است: اگر قرار است که به وسیله یادگیری، رفتار تغییر کند، تنها یادگیری مفاهیم جدید و تعمیم آنها کافی نیست. این یادگیری باید در موقعیت جدید آزمایش شود، دانشجویان باید با برنامه ریزی عملی برای خود بین مفاهیم عملی و تئوری ارتباط برقرار کنند، برنامه را اجرا کنند، و سپس از آن تجربه یاد بگیرند، آن را با اطلاعات تئوری خود ارتباط دهند، و بین فکر کردن و عمل کردن ارتباط برقرار کنند (۷). بررسی تاثیر این کارگاه‌ها بر رضایت‌مندی بیماران، سنجش و لحاظ نمودن متغیر رضایت‌مندی بیماران در ارزشیابی بخش‌های بالینی و بیمارستان‌ها، و نیز آموزش دستیاران و اساتید در این خصوص، راهکارهای دیگری هستند که می‌توانند در این راستا مفید باشند.

اکثر دانشجویان شرکت‌کننده در کارگاه مهارت‌های بالینی پایه ضمن تقاضای وقت بیشتر برای یادگیری و تمرین این مهارت‌ها در مرکز مهارت‌های بالینی، تداوم این آموزش‌ها را تحت نظارت اساتید در درمانگاه خواستار شده‌اند. دانشجویان پزشکی پیش از این برای فرا گرفتن مهارت‌های بالینی پایه به دوره‌های بسیج دانشجویی یا هلال احمر

مجموعه این نمرات ۱۶ بود. نکته قابل توجه اینکه بالاترین و پایین‌ترین نمرات، هر دو به کارگاه احیای قلبی-ریوی مربوط می‌شد که توسط اساتید مختلفی برگزار شده بود.

مهمترین نکات قوت و ضعف کارگاه‌ها و نیز نظرات و پیشنهادات دانشجویان به وسیله دو سوال باز در خاتمه پرسشنامه سوال شد. (۷۴٪) ۴۹ نفر از دانشجویان در کارگاه مهارت‌های بالینی پایه از کم بودن وقت گله‌مند بوده تداوم فرصت یادگیری و تمرین را تحت نظارت اساتید در درمانگاه و بخش‌های بالینی خواستار شده بودند. در کارگاه مهارت‌های ارتباطی ۱۵ نفر و در سایر کارگاه‌ها مجموعاً ۱۳ نفر تقاضای مشابهی داشتند. مجموعاً ۳۶ نفر از دانشجویان افزایش امکانات آموزش درخواست کرده بودند که ۱۹ مورد از آنها با توجه به طولانی بودن ساعت کارگاه‌ها، به تعداد ناکافی صندلی مربوط می‌شد. در کارگاه مهارت‌های ارتباطی دانشجویان ضمن اینکه از برخورد محترمانه برگزارکنندگان کارگاه تشکر کرده بودند، ۲۱ نفر از آنها مطالب ارائه شده را جدید، مفید و کاربردی توصیف کرده و تداوم و تکرار این کارگاه را در مقاطع بالاتر کارآموزی و کارورزی که عملاً با بیمار تماس خواهند داشت، تقاضا کرده بودند.

بحث:

با توجه به نتایج به دست آمده، رضایت دانشجویان از کارگاه‌های عملی برگزار شده در مرکز مهارت‌های بالینی، زیاد تا بسیار زیاد طبقه بندی می‌شود. برخی از این کارگاه‌ها از قبیل مهارت‌های بالینی پایه، مهارت‌های ارتباطی و کارگاه عملی احیای قلبی-ریوی برای نخستین بار در برنامه آموزش رسمی دانشجویان پزشکی مورد توجه قرار گرفته و اقبال دانشجویان می‌تواند ناشی از احساس نیاز زیاد آنها برای یادگیری این مهارت‌ها باشد. مطالعه مشابهی در سال ۱۳۸۱ در مرکز مهارت‌های بالینی دانشگاه علوم پزشکی تبریز (۴) انجام گردید. این مطالعه نیز که رضایت‌مندی بالای دانشجویان را از کارگاه‌های عملی مرکز مهارت‌های بالینی نشان داده بود، موید دیگری بر ضرورت توجه به یادگیری در محیط شبیه‌سازی شده‌ی مرکز مهارت‌های بالینی و به عبارت دیگر "کارآموزی انسان‌مدارانه" (۵) در برنامه رسمی آموزش پزشکی می‌باشد.

تفاوت معنی‌دار رضایت دانشجویان از اساتید مختلف، بخصوص اینکه تفاوت‌ها به صورت درون‌گروهی نیز کاملاً معنی‌دار می‌باشد،

منابع:

1. Freeth, D. Fry H. Nursing students and tutors perceptions of learning and teaching in a clinical skills center. Nurse education today 2005; 25:272-282.

2. Emerson RJ, Records K. Today's challenge, tomorrow's excellence: the practice of evidence-based education. Commun Nurs Res 2007;40:106.

3. Umbach P D. Porter S R. How Do Academic Departments Impact Student Satisfaction? Understanding the Contextual Effects of Departments. Research in Higher Education 2002;43(2):209-234.

۴. حسن زاده سلماسی س، امینی ا، شقاقی ع، حسن زاده پ. نتایج بررسی میزان رضایت‌مندی دانشجویان پزشکی از بخش مهارت‌های بالینی تبریز. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. ۱۳۸۱؛ شماره ۷.

5. Nwose E. Medical Education in Nigeria: Training in Humanistic Qualities. Orient Journal of Medicine 2003;15 (1&2): 13-17.

6. Wilner L K. Communication Skills Training Programs for IMGs. Academic Internal Medicine Insight. 2007; 14. 5:3. 14-15.

7. Neary M. teaching, assessing and evaluation for clinical competence. 1st ed. UK: Stanley Thornes; 2001.

8. Wai-Ching L. Competency based medical training. British Medical Journal. 2002; 325:693-696.

مراجعه می‌کردند و از این رو ارائه این آموزش‌ها به مدت ۸ ساعت در مرکز مهارت‌های بالینی، اگرچه با اقبال زیاد دانشجویان همراه بود، با این حال با توجه به این که آموزش در محیط شبیه‌سازی شده، تنها مقدمه آموزش بالینی محسوب می‌شود و نه جایگزین آن، اضافه شدن یک دوره کارآموزی درمانگاهی به کارگاه‌های آموزش مهارت‌های بالینی پایه در مرکز مهارت‌های بالینی، ضروری به نظر می‌رسد(۸).

مطالعات نظرسنجی می‌تواند گام موثری جهت شناسایی نیازها و انتظارات دانشجویان باشد. این قبیل مطالعات به صورت مداوم و مقطعی در مرکز مهارت‌های بالینی دانشگاه علوم پزشکی مشهد تکرار گردیده و نتایج به مسوولین و برنامه‌ریزان آموزشی منعکس می‌گردد. به امید آنکه اطلاعات و داده‌های پیشنهادی و انتقادی حاصل از این‌گونه مطالعات بتواند عنوان مکانیسم با ارزشی برای پویایی سیستم بوده، مبنایی صحیح و مبتنی بر شواهد را برای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی تغییرات در راستای ارتقای اثربخشی خدمات آموزشی فراهم نماید.

تشکر و قدردانی:

در پایان بر خود لازم می‌دانیم که مراتب تشکر و قدرشناسی خود را از حمایت‌های بی دریغ معاونت محترم آموزشی جناب آقای دکتر درخشان، مدیریت محترم مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی جناب آقای دکتر مکارم و آقای دکتر موسوی بزاز و نیز زحمات بسیار زیاد همکاران عزیز در مرکز مهارت‌های بالینی سرکار خانم دکتر نازنین کرمی‌فر، جناب آقای سلیمانی و خانم‌ها بخارائیان و اکبری اعلام نماییم.